

ACTA MUSEI POROLISSENSIS, XVIII, Muzeul de Istorie și Artă Zalău (Colegiul de redacție: Nicolae Gudea – redactor responsabil, Cornel Grad – secretar de redacție, Ioan Oros, Alexandru V. Matei – membri), Zalău, 1994, 612 p.

Prezentul tom, al 18-lea al acestui anuar, atestă din nou intensă activitate științifică care se desfășoară în zonă. Aceasta se observă și din numărul mare de volume la care a ajuns seria, fapt ce arată o anumită ritmicitate. Este de remarcat și numărul mare de pagini, pe care-l putem considera important pentru o publicație de factură științifică, date fiind condițiile economice de tranziție. De altfel, aceste condiții și-au spus oarecum cuvântul, deși nu într-o măsură importantă, asupra condițiilor grafice în care a apărut volumul.

Revista cuprinde materiale variate, organizate în șapte secțiuni urmate de trei pagini de prescurtări bibliografice. Indiferent de perioada istorică, articolele au în vedere istoria locală în principal și pe cea a Transilvaniei în general, existând însă și excepții, cum ar fi articolul lui Gabriel Vasiliu (*Din istoricul legislației românești a numelui*), care are în vedere întreg spațiul românesc.

Secțiunea „Istorie veche și arheologie” cuprinde cinci rapoarte de săpături, două studii și două sinteze, ultimele fiind datorate lui Nicolae Gudea.

Articolele lui I. Bejinariu deschid seria articolelor din secțiune. Primul dintre ele este un studiu asupra colecției de materiale preistorice ale Școlii Generale nr. 1 din Șimleul Silvaniei, ilustrând încercarea făcută de autor de a recupera pentru muzeul zălăuan vestigiile neolitice și eneolitice, ale perioadei de tranziție spre epoca bronzului (cultura Coșofeni) și ale epocii bronzului propriu-zis (cultura Wietenberg), care este de altfel și cel mai bine reprezentată. Alături de ceramică, colecția conține unelte de lut, corn și piatră, totul fiind bine ilustrat.

Al doilea articol al lui I. Bejinariu este un raport de săpătură de la Porolissum – Măgura Moigradului. Se are în vedere doar o parte din materialul descoperit, datorită unor rațiuni de organizare a acestuia, autorul promițând însă să revină asupra subiectului. Pornind însă de la datele avute la dispoziție, I. Bejinariu poate să detecteze o sinteză culturală în zonele sălăjane, în perioada anterioară formării civilizației Tiszápolgár, deși nu a putut apela la stratigrafie deoarece locuirea dacică a distrus complexele arheologice anterioare. Concluzia raportului este atestarea locuirii neîntrerupte pe Măgura încă din neolitic. Din cele două articole menționate se remarcă necesitatea unor mai dese interpretări a datelor deținute de cercetători.

În următorul material, Horea Pop prezintă ceramica Latène D cu grafit din județul Sălaj. Descoperirile au fost făcute în urma unor investigații arheologice sistematice la Marca, Moigrad, Șimleul Silvaniei și a unor numeroase cercetări de teren. S-a observat că vestigiile de acest gen sunt situate doar în Depresiunea Șimleului, încadrându-se cronologic în perioada civilizației dacice clasice. Studiul se bazează pe săpăturile de „La Cetate” efectuate de S. Dumitrașcu și V. Lucăcel, în 1972, și de colectivul format din M. Rusu, H. Pop, I. Bejinariu, între 1992-1994, ca și pe campaniile arheologice de pe dealul Măgura, efectuate între 1958-1959 de o echipă condusă de M. Macrea și, între 1984-1993, de

o alta, coordonată de Al. V. Matei. Pe lângă o temeinică tratare a descoperirilor de ceramică cu grafit, autorul demonstrează, pe baza unor materiale puțin numeroase, existența relațiilor de schimb dintre lumea dacică și cea celtică, ca și tensiunile dintr-un moment dat care au dus la folosirea unui grafit nativ dacic în locul celui de import. Aceasta dovedește gradul ridicat al civilizației geto-dace în cadrul lumii „barbare”. Faptul este confirmat și de lista de localități cu descoperiri dacice trecută în finalul articolului. Aprecieri interesante sunt făcute și asupra așezărilor geto-dace fortificate din perioada secolului II a. Chr. – I p. Chr., dintre care unele aveau un rol preponderent militar.

Articolul lui D. Isac tratează tabla votivă găsită în castrul roman de la Gherla, în 1980, cu ocazia unei pericgheze. Monumentul este foarte bine conservat și reprezintă o divinitate feminină sincretică, identificată ca fiind Hygeia. Descoperirea este de aceeași factură cu cea de la Tibiscum, unde apare Jupiter în picioare. Astfel s-a putut deduce originea sud-dunăreană a tablei, ceea ce atestă încă o dată puternicele legături daco-moesice.

Alți patru cercetători (Cl. Lisovski, Al. I. Gudea, A. Damian și I. Pașca) s-au concentrat asupra materialului osteologic aparținând paleofaunei descoperite în clădirea vămii din cadrul complexului militar și civil Porolissum în timpul săpăturilor dintre 1986 și 1988. Autorii consideră că vama a funcționat în mod cert din a doua jumătate a secolului al II-lea și până la sfârșitul Provinciei Dacia.

Două alte interesante studii aparțin lui N. Gudea. În primul se tratează situația Daciei Porolissensis în timpul războaielor marcomanice. Autorul începe cu organizarea militară și situația geografică a provinciei, mult diferită de a celorlalte două provincii dacice (Dacia Malvensis și Dacia Apulensis). Aceasta se realizează printr-o mai bună apărare, atât naturală, cât și prin fortificații și trupe. De altfel, N. Gudea a susținut o comunicare cu acest titlu la Viena în decembrie 1993, în articolul de față ideile sale fiind expuse pe larg, prin prezentarea datelor oferite de izvoarele literare, epigrafice, arheologice și numismatice. Se ținerează fazele războaielor marcomanice și diversele ipoteze sau interpretări prezente în istoriografia română și străină. Studiind toate aceste surse, la care adaugă două noi inscripții, N. Gudea conchide, că primii ani de domnie ai împăratului Commodus au adus liniștea la granițe, prin reglementarea relațiilor cu barbarii, ca și o revigorare a vieții economice.

Al doilea studiu al său are în vedere răspândirea creștinismului în zona Porolissum în vremea Provinciei Dacia pe baza semnelor în formă de cruce de pe vasele romane și de pe obiectele de uz comun din epoca pre-constantiniană. Autorul s-a raportat la grupele de obiecte și la numărul lor, la răspândirea și tipologia acestora, modul și locul marcării, ca și la datare. Un subcapitol special se ocupă de semnificația acestor semne. Lucrarea încearcă să susțină o anumită opinie în legătură cu semnul crucii în cadrul creștinismului timpuriu. Această ipoteză este susținută de J. F.

Dölger, J. Danielou sau cercetătorii „materialiști” ai Bibliei din grupul lui G. Ory și privește existența semnului crucii, ca un simbol adoptat de creștini încă din timpul vieții lui Christos.

Secțiunea de istorie veche mai cuprinde și un raport preliminar, însoțit de numeroase planșe, despre săpăturile arheologice și lucrările de conservare-restaurare din 1992-1993 de la Porolissum, întreprins de cercetătorii Al. V. Matei, H. Pop, I. Bajusz, D. Tamba și N. Gudea.

Ultimul articol din această primă parte, beneficiind de o importantă bibliografie, este semnat de I. Stanciu și Al. V. Matei și face câteva observații privind ceramica prefeudală din Transilvania, axându-se mai ales pe sondajele din așezarea prefeudală de la Popeni-Cuccu. Autorii se bazează pe ceramică pentru încadrarea cronologică a așezării, deoarece lipsesc alte categorii de materiale cu semnificație cronologică bine definită. Ei încearcă să schițeze o periodizare ce vizează îndelungatul proces de îmbunătățire calitativă a ceramicii, constatată prin creșterea proporției celei lucrate la roata înceată în defavoarea celei lucrate cu mâna, ca și prin încercările de folosire a roții rapide (secolul VIII).

Articolul lui B. Dulgău despre stema și sigiliul orașului Zalău deschide secțiunea de istorie medie. După o scurtă, dar bine alcătuită introducere în problematica orașelor medievale transilvănene, autorul se ocupă de stema orașului Zalău prezentă în diversele documente ale timpului. Pentru Zalău există mai multe variante de steme, informațiile existente nepermițând lui I. Dulgău concluzii definitive, ci doar observații personale, neștiindu-se exact dacă inițiativa constituirii acestei steme aparține oficialităților locale sau celor centrale. Autorul emite o ipoteză interesantă în ceea ce privește personajul central al stemei, care nu pare să fie ca în alte cazuri un sfânt protector al orașului, ci o reprezentare alegorică a luptei antiotomane.

V. Hossu este prezent cu un interesant articol privind familia voievodală românească a Drăgoșeștilor. Este considerată ca certă descendența marelui voievod Ștefan, atât din Drăgoșești, cât și din Bogdănești.

Peste 60 de pagini conține articolul lui V. Rus, care prezintă un manuscris descoperit în bibliotecă parohiei romano-catolice din Belfir (jud. Bihor). Lucrarea *Quattuor Aetates Transylvaniae* a lui Rudolph Bzenszky este un synopsis al istoriei Transilvaniei, împărțită în patru părți distincte, numite de cronicar vârste: dacică, romană, ungaro-săsească și austriaco-turcă. Deși autorul cronicii este un reprezentant al ideologiei oficiale, el recunoaște originea romană și continuitatea locuirii românești în Transilvania înainte și după venirea ungarilor.

Ultimul articol al acestei secțiuni studiază cantitativ achizițiile făcute de municipalitatea clujeană în secolul XVIII, de produse

agricole și meșteșugărești de la țărani români și este semnat de V. Lechințan.

Istoria modernă este reprezentată de I. Ciocian, care tratează viața economică și socială a preoșimii greco-catolice din vicariatul Silvaniei în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, de V. Hossu, care face o scurtă prezentare a acțiunilor memorandiste din plasa Ileanda și T. Ursu, care, analizând monumente memoriale ale emigranților români din America aflate în Maramureș, ajunge la concluzia că cei plecați (aproximativ 130 000) erau defavorizați atât politic, cât și economic.

Din articolele de istorie contemporană am menționa pe cel publicat de C. Grad și D. E. Goran, care prezintă memorandumul adresat la 15 decembrie 1938 regelui Carol al II-lea de către fruntașii PNT, Iuliu Maniu și Mihai Popovici, prin care aceștia încercau să-l convingă pe suveran de necesitatea revenirii la democrație. Același C. Grad scoate la lumină noi informații documentare despre „Războiul undelor” dintre România și Ungaria între 1941 și 1944. Se amintește de posturile de radio „clandestine” anti-maghiare, dirijate de la București. Gh. Șișeșteanu publică un articol în limba franceză despre agresiune și colectivizare în Sălaj.

În volum mai sunt prezenți I. F. Nicorici, cu un articol despre așezările rurale în bazinul superior al Crasnei și Em. Trif, cu o trecere în evidență a situației administrative, culturale și a învățământului în județul Sălaj, la sfârșitul anilor '30.

Deși aflate la sfârșit, secțiunile de „Toponimie – antroponimie”, „Științele naturii” și „Carte veche, istoria culturii, personalități sălăjene”, conțin articole deosebit de interesante cu privire la fonetica (Vi. Hanga) și transmiterea scrisă (I. Oros, C. Maior, O. Șerbănescu) a creațiilor limbii române. Climatului socio-cultural ardelean și presa românească din Transilvania sunt prezente în articolele lui I. și El. Muscă, M. Popa, G. Vasiliu, C. Crăciun și O. Vințel. A. Takáts iscălește un articol de științele naturii, referitor tot la județul Sălaj. Șt. Chișu și G. Vasiliu se ocupă de toponimia satelor Șoimuș, respectiv Hereclean, Badon, Bocșița, iar A. Cânda scrie un inedit articol despre fenomene meteorologice și calamități naturale menționate pe cărți vechi românești din Sălaj.

Putem conchide că și în acest tom a publicației muzeului din Sălaj există multă seriozitate, competență, asociate unui volum mare de muncă, rezultând din acestea și un prestigiu mereu întărit și, pe de altă parte, un interes crescând din partea diferitelor categorii de cercetători.

MIHAIL ALBIȘTEANU